

Borislav Georgiev
(Sofia, New Bulgarian University)

Deep Case Frames of Verbs of Communication

Abstract: In the paper I employ a conceptual approach to the description of linguistic facts (integrating semantics, pragmatics and grammar) to account for the meaning and usage of the Bulgarian nuclear verbs for verbal communication: *kazvam* ('say') and *govorya* ('speak') in prototypical constructions (in Rosch's meaning) in which information is introduced about the sender's attitude towards the intended receiver. Some new features of the meaning and usage of these nuclear verbs as well as of verbs and nouns derived from them are revealed ('power' – 'solidarity'; 'discreteness' – 'continuity', etc.) on the ground of their sign of correlation and used to distinguish them: the feature '+/- information'; the change in the deep case frames; the presence of the eighth deep case, the Comitative (validating Charles Fillmore's intuition) as attested in the construction of *verba dicendi* + the preposition "with". Finally, the verbs are ascribed to a new general class named "verbs of communication", including not only *verba dicendi*, but also *verba sentiendi*. This general class is subdivided into two subclasses: "verbs of sending/receiving of information" and "verbs denoting physical acts which enable the sending/receiving of information".

Борислав Георгиев
(София, Нов български университет)

Дълбинните падежни рамки на глаголите за комуникация¹

Чарлз Филмор (1968 [1981], *passim*) очертава падежните рамки на някои глаголи, които в предишна своя работа² назовавам „глаголи за комуникация“³ (V_c): *говоря/казвам; гледам/виждам; слушам/чувам* като той предлага следните записи за тях⁴:

говоря / казвам

¹ Препечатка с изменения и добавки от (Георгиев, 2009:406-413). Направени са промени в семантичния запис на омонимната употреба на глагола „говоря“.

² Вж. Георгиев, 2009.

³ Георгиев, 2009: 375.

⁴ Използват се стандартните символи и стандартният начин за запис на падежната рамка: **A** = Агент(ив); **I** = Инструментал(ис); **D** = Датив; **B** = Бенефактив; **F** = Фактитив; **L** = Локатив; **O** = Обект(ив); квадратните скоби отбелязват падежната рамка, линията - мястото на елемента, а знакът "+" показва, че наборът на падежната рамка е допустим за лексикалната единица.

Ø / +[_S + A]

гледам / виждам

+[_O +A] / +[_O +D]

слушам/ чувам

+[_O +A] / +[_O + D]

Ч. Филмор не е предложил запис за глагола “говоря”, но ако нашата теория⁵ за наличието на V_c е вярна, то и за “говоря” трябва да е валиден записът (+[_S +A])⁶. Този запис обаче е предложен от Ч. Филмор по отношение на глагола “казвам”. Всъщност толкова ли са еднакви “говоря” и “казвам” от гледище на техните падежни рамки, ако съдим по записите на Ч. Филмор?

Белегът, по който разграничавам левите от десните членове на опозицията, е

‘(-) ИНФОРМАЦИЯ’/ ‘(+ИНФОРМАЦИЯ)’

като свързвам информацията с наличието на властническо отношение⁷ на отправителя към събеседника му. Тогава възниква въпросът защо записът на “казвам” се различава съществено от записа на “виждам” и “чувам”: при последните два глагола се посочва като допустим Дативът, докато при “казвам” той не е отбелязан. Преди да предложа моята интерпретация по този въпрос, ще си позволя още малко да коментирам записите на Филмор. В падежните рамки на “виждам” и “чувам” прави впечатление, че не е посочен инициаторът на действието, означен като Агент(ив). От друга страна, Агент(ив)ът е отбелязан при “гледам” и “слушам”. Тази постановка на въпроса влиза в съзвучие с изразеното тук виждане за тези глаголи, според която “виждам” предполага “гледам”, а “чувам” - “слушам”. Ако имаме разбирането, че “виждам” включва в себе си “гледам”, а “чувам” - “слушам”, ще получим следния запис за “виждам” и “чувам”:

+[_O +D +A]

Гергана Михайлова (1983) анализирайки някои *Verba dicendi* (V_d) от други теоретични позиции, стига до следния запис на техните значения:

Г-съобщ[авам]. ‘A1 каузира у A2 да знае факта C’

Г1-инф[ормирам]. A1 каузира у A2 да знае факта C и A1 и A2 изпълняват социални роли’

Г2-докл[адвам]. ‘A1 каузира у A2 да знае факта C и A1 и A2 изпълняват социални роли, които са в определено отношение’

Г3-дон[асям]. ‘A1 има негативни намерения към субекта на факта C и каузира у A2, който изпълнява социална роля, да упражнява контрол и санкционира да знае факта C’

Г4-дов[ерявам] ‘A1 и A2 са в приятелско отношение и A1 каузира само у A2 да знае факта C, който е тайна или резултат от психическа дейност’

⁵ Георгиев, 2009.

⁶ Промяната O→S в случая не е толкова от значение, тъй като с нея се посочва, че най-често след съответния V_c следва подчинено изречение.

⁷ В работата си (Георгиев, 2009) твърдя, че в комуникацията са възможни два типа отношения между отправителя и получателя: отношение на власт от страна на отправителя и отношение на сътрудничество между отправителя и получателя. Само във втория случай е възможно комуникацията да се превърне в разговор, тъй като сътрудничеството предполага отправителят и получателят да са в еднаква степен активни.

Г5-опов[естявам]. ‘A1 каузира у множество A2 да знае факта C’.

Това, което трябва да ни направи впечатление в записа на Г. Михайлова, е, че във всички тях присъства елементът ‘каузира’. В такъв случай (тъй като всичките глаголи на Г. Михайлова могат да бъдат сведени до значението на “казвам”) елементът ‘каузира’ трябва да присъства и в тълкуването на “казвам”, което, от своя страна, изисква Датив. Същевременно Ч. Филмор и за глагола “каузирам” (*to cause*) прави запис, аналогичен на записа за “казвам”.

Проблемът всъщност е към кой от дълбочинните падежи да причислим въвеждането и означаването на събеседника в изказването при уговорката, че това въвеждане е факултативно. Независимо от факултативността на въвеждането, когато извършвам действията, назовани от V_d , аз винаги имам предвид някого, към когото насочвам действието, за да “каузирам” нещо у него. Ето защо е принципен въпросът, как мисля събеседника си в категориите на падежната граматика.

Възможностите са три. Първата от тях е “Датив”, което представлява класическа интерпретация на ситуацията, защото събеседникът е “засегнат” (не във всекидневния смисъл на думата) от действието, назовано от глагола, още повече, че предлогът “на” е конкретен семантичен предлог, посочващ Датив, и изразяващ в случая отношение на власт и подчинение. Втората възможност е да го мислим като “Бенефактив”, защото събеседникът се облагодетелства и се възползва от отправителя в процеса на комуникация – той научава нещо (получава информация) от него; изпитва удоволствие от думите му; лекува се с тях. Разбира се, не могат да бъдат разглеждани като притежаващи бенефактивна позиция глаголите за речеви актове като “наказвам” (‘налагам наказание’), “осъждам”, “заповядвам”, израз на конативната езикова функция. Същевременно глагол като “моля” е типичен бенефактивен глагол. Третата възможност – и тя се отнася само за конструкции с предлога “с”, които изразяват равнопоставеност и сътрудничество – е да мислим събеседника в категорията на “комитативната функция” или като позиция, препращаща към “Комитативен дълбочинен падеж”. Ч. Филмор (стр. 485) изразява предложение за наличието на подобен падеж под влияние на следното описание на О. Йесперсен (1958: 99):

And и *with* означават почти едно и също; разликата между тях се състои в това, че първото е съчинителна дума, а второто – подчинителна; това има известни граматични последствия: забележете, например формата на глагола в изречението *He and his wife are coming* (Той и съпругата му пристигат) в противоположност на другата форма в изречението *He is coming with his wife* (Той пристига с жена си) и притежателното местоимение в датски език [и възвратното местоимение в български]...

Провъзгласяването на Комитатива като още един дълбинен падеж е важно не само като обяснение на “говоря с него”, “приказвам с него”, “работя с него”, “спя с него” и т.н. Комитативът като падеж е необходим, за да се разграничат одушевените от неодушевените случаи на Инструментал. За какво всъщност става дума? Става дума за това, че най-напред “с”, като семантичен предлог, се сочи като типичен за Инструменталния дълбинен падеж и езиковата интуиция усеща случаи като “говоря с него” като проява на Инструментал. От друга страна, Ч. Филмор (1968 [1981: 405]) категорично приписва признака ‘неодушевеност’ и признака ‘причина’ на Инструменталния падеж:

падеж на не одушевената [разр. Моя – БЛГ] сила или на предмета, включени в действието/състоянието, назовавано от глагола, в качеството им на причина, която поражда действието/състоянието.

Проблемът с категоричната неодушевеност при инструменталния дълбочинен падеж е стоял явно и пред самия Филмор, защото в бележка под линия той се чувства длъжен да отбележи следното:

Изискването за неодушевеност на инструменталната NP е изискване изречението [*Ударих го със змия по главата*] да бъде интерпретирано по такъв начин, като че ли в неговата дълбочинна структура съществува нещо, еквивалентно на израза “с тялото на змията”. Аргумент в полза на такава позиция е съществуването на езици, в които при определен контекст е необходимо да се употреби корен със значение ‘тяло’, а така също и отбелязаната от Lakoff неприемливост на изречения от вида на **Иван разби витрината със себе си*.

Същевременно в “Политика (I, 4)” на Аристотел срещаме следното твърдение:

Както в определени изкуства би трябвало да са налице съответните инструменти, за да се извърши работата, а едни от инструментите са не одушевени, а други - одушевени (например за кормчията кормилото е не одушевен инструмент, а помощникът му - одушевен, защото в занаятите слугата е един вид инструмент), така и за стопанина собствеността е средство за съществуване, придобиването - набор от такива средства, а робът е един вид одушевена собственост. И всеки слуга е като инструмент, начело на други инструменти [разр. навсякъде моя – БЛГ].

Виждането на Филмор за Инструменталиса освен че противоречи на написаното от Аристотел (в което няма нищо лошо), поражда и много въпроси. Така например на български думата “тяло” предполага компонента ‘жив’: когато е налице компонентът ‘нежив’ се използват думата “труп” и изразът “тленни останки”. ‘Жив’ все още не означава ‘одушевен’, но е пътечка към придобиването на това качество, защото това, което мислим като “неживо” по принцип е не одушевено⁸. От друга страна, разсъжденията на Ч. Филмор предполагат позиция, аналогична на позицията, която съществува при *Името ми е Борислав vs. Казвам се Борислав (=Аз съм Борислав)* с възможна интерпретация ‘това единство от тяло и душа, което е моят “Аз”, е назовано “Борислав” и която ще означим като “рационалистична”. Същевременно, класическо е вече разбирането на съвременната медийна теория и философия за инструмента, за “средството” като артефактно удължение и усиление на човешкото тяло като цяло и на сетивните органи, в частност – положение, намерило израз и в езика, напр:

Тая писалка ми създава само трудности

На трето място, за Ч. Филмор Инструменталният падеж се свързва само със случаи като *копая с мотика, удрям със змия* и т.н. – все действия, в които няма нищо

⁸ Словосъчетанието “*книжно тяло*” като че ли излиза извън рамките на това разсъждение; в случая обаче “тяло” е употребена метафорично, метафората е възможна, защото зад нея стои идеята, че в книгата е възпътен човешки интелект и човешко усилие. Подобна метафора в други езици е възможна и по отношение на други артефакти - “*корпус* [‘тяло’] *на сграда*”, например, но тя е невъзможна за българското езиково съзнание и затова се заема в български, без да се държи сметка какво точно означава “корпус”.

интелектуално. В такъв случай естествено възниква въпросът какво да се прави с такива интелектуални артефакти като “Принципа за сътрудничеството” на Хърбърт Пол Грайс, контролиращ начините, по които се оперира с информацията в комуникацията.

Решението на проблема се състои в споменатото по-горе провъзгласяване на Комитативния падеж като осми дълбинен падеж със следното описание

падеж на о д у ш е в е н а т а сила или на съществото, включващи се в действието/състоянието, назовавано от глагола, като израз на сътрудничество в това действие/състояние.

Възприемането на гледната точка за съществуването на такъв Комитативен падеж би спомогнало за адекватната интерпретация не само на разглежданите в това изследване случаи, но и на такива явления като взаимните глаголи и на всички начини за изразяване на солидарност и сътрудничество чрез езика.

От тази гледна точка за глагола “КАЗВАМ” ще получим следния запис:

+[_O+ D + B +A]

Важно е да се отбележи наличието както на Датив (като “казвам”, аз чисто физически “засягам” събеседника си чрез системата за изразяване, която съм избрал, като го принуждавам да влезне във връзка с мен, за да наруша чрез информацията подредеността на неговата познавателна система), така и на Бенефактива (аз облагодетелствам събеседника си, като му предавам информация).

По-трудно е положението с глагола “ГОВОРЯ”: струва ми се, че трябва да се запази разликата между “говоря₁”/”говоря₄” и “говоря₂”/говоря₃”⁹.

Записът за “ГОВОРЯ₁”/”ГОВОРЯ₄” ще бъде следният

+[_A]

изразяващ положението, че съм в състояние да говоря. Същият запис по принцип трябва да е валиден за всички V_c, характеризиращи се с признака ‘(-) ИНФОРМАЦИЯ’, защото те могат най-общо да бъдат изтълкувани като ‘в състояние съм да си служа със съответния сетивен канал за комуникация’. Този запис не противоречи на употребата на “гледам” в изказването като следното:

Гледам го с неவிждащ поглед

защото той означава, че аз си служа със съответния сетивен (комуникационен) канал, но не го забелязвам, не го виждам, не го отчитам като обект.

“Говоря₂”/”говоря₃”, както и във всички случаи, в които се наблюдава интерференция между двете групи глаголи (между глаголи с ‘+ИНФОРМАЦИЯ’ и с ‘-ИНФОРМАЦИЯ’), трябва да се записват така, както се записва съответният глагол,

⁹ **говоря₁** - ‘извършвам физическото действие *говорене*’.

говоря₂ ‘говорейки, изпращам информация’ (съвпада с „казвам“).

говоря₃ (*говоря с ръце; говоря с очи*) - ‘извършвам физическо действие, различно от произвеждането на членоразделна реч, което възприемам като членоразделно говорене’.

говоря₄ ‘извършвам физическо действие, различно от говоренето, като същевременно изпращам невербална информация’. (Георгиев, 2009).

характеризиращ се с признака '(+) ИНФОРМАЦИЯ'. Същевременно при глагола "ГОВОРЯ₂" трябва да се има предвид и появата на Комитативен падеж, т.е.

+[_C +O +D +A]

който отсъства при глаголи като "виждам", "чувам". Задължително е Комитативът да се изведе в началото на записа, за да се изрази положението, че аз първо трябва да вляза във връзка със своя потенциален събеседник и той да е съгласен да ми сътрудничи в комуникацията (да задействам фатичната функция на езика) и след като това се осъществи, да му кажа това, което имам да му предам.

Записът на падежната рамка на "КАЗВАМ СЕ" предлагам да бъде следният:

+[_ +D+F+B]

Винаги някой друг избира име и именува някого или нещо (случаят с лично избрания псевдоним може да бъде отъждествен с т. нар. автокомуникация или с явлението да говориш на себе си, различното от патологията "говоря си сам"), затова Агент(ивът) е недопустим в падежната рамка на "казвам се"/"наричам се"; той обаче е допустим и е на първо място в глаголи като "наричам", "именувам" и "назовавам", поради което употребите "*наричам се", "*назовавам се" и "*именувам се" нямат реална употреба в узуса. Освен това, когато някой/нещо получи име, той/то вече е артикулирано, т.е. възниква като личност или като обособено (разчленено) нещо (местност, град, село) и поради това се и облагодетелства, в смисъл, че излиза извън анонимното множество и е разпознаваемо.

Записът на падежната рамка на "ИЗКАЗВАМ" в смисъл на 'казвам докрай' няма да се различава от записа на падежната рамка на "казвам". Когато "изказвам" се употребява в случаи като *Изказвам най-искрените си съболезнования*, предлагам записът на падежната рамка да бъде следният:

+[_ A +C+D +O]

тъй като по време на погребална церемония е очевидно, че аз ще изкажа съболезнования; т.е. смисълът на конструкцията е, че аз, когато казвам на опечалените, че споделям тяхната мъка (Комитатив), ги подкрепям и изразявам готовността си да им помагам.

Записът на "ИЗКАЗВАМ СЕ" предлагам да бъде следният:

+[_ A+ O+ D + B]

Той не се различава много от записа на "казвам": само че на първа позиция е изведен Агент(ив)ът, което добре корелира с доминацията на емотивната езикова функция.

Записът на "ПРИКАЗВАМ" ще бъде същият като на "говоря".

Записът на "РАЗКАЗВАМ" ще бъде същият като на "казвам"

Записът на "РАЗГОВАРЯМ" предлагам да бъде да бъде следният:

+[_C+ D +A]

представящ ситуацията *Ще разговарям с него по този въпрос*.

Съществителните, образувани от V_c, общо взето, ще повтарят падежната рамка на глаголите, от които са произлезли, с тази разлика само, че в началото ще стои Фактитивът, тъй като най-важната тяхна характеристика е, че те са възникнали в резултат от действието, назовано от изходния глагол.

Във формулировките на седем от осемте дълбинни падежа е закодирана идеята за власт (A, I, D, B, F, O)/солидарност (C) по отношение на човека или на обекта, с които влизаме във взаимоотношение. От тази гледна точка би могло да се твърди, че най-дълбочинното отношение, съдържащо се в говоренето, е това, което определя дали можем да контролираме нещата/хората около нас, дали ние сме контролирани от нещата/хората, или и двете страни на взаимоотношението са в равновесие, т.е. взаимно се контролират.

ЛИТЕРАТУРА

- Аристотел 1995: *Аристотел*. Политика (превел от старогръцки А. Герджиков; ред. проф. д-р Богдан Богданов). София: "Отворено общество".
- Георгиев 1992: *Георгиев, Б.* Норма и масмедии (кандидатска дисертация). София (машинопис).
- Георгиев 2009: *Георгиев, Б.* Значение и употреба на глаголи и имена за описание на общуването. – В: Проблеми на граматичната система на българския език – глагол (Станков, В. – съст., Викторова, К. – ред.), София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 348-418.
- Йесперсен 1958: *Есперсен, О.* Философия грамматики, Москва: "Иностранная литература".
- Михайлова 1983: *Михайлова, Г.* Семантична субкатегоризация в лексико-семантичния клас на глаголите за съобщение. // Изследвания върху съвременния български книжовен език и неговата история. ИИБЕ. Т. 25. 1983, 90-117.
- Fillmore 1968 [1981]: *Fillmore, C. J.* The Case for Case, in E. Bach & R. T. Harns (eds.) *Universals in Linguistic theory*. New York: Holt, Rinehart, and Wilson [Руски превод в Звегинцев, В. А., 1981: 369-495].
- Grice 1975: *Grice, H. P.* Logic and Converation, in *Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts*, Peter Cole and Jerry L. Morgan (eds.), Academic Press. Media. Signet Books: New York.